

Οι μεταφράσεις του έργου του Ευαγρίου και η θεολογία τους

[Ορθοδοξία](#) / [Θεολογία](#)

[Μαρία Καράμπελια, Δρ. Θεολογίας ΕΔΙΠ ΑΕΑΘ](#)

Ωστόσο, αυτές οι ετερόδοξες συλλήψεις αποδεικνύονται αποκλειστικά και μόνο με την επιλογή της μετάφρασης S₂ ως αυθεντικής, όπως υποστηρίζει ο A. Guillaumont. Ήδη από την αρχή της μελέτης του μας γνωστοποιεί ότι στηρίζεται στην εγκυρότητα της S₂. Μας εισάγει στο θέμα ως εξής: «Μπορούμε, λοιπόν, να θέσουμε ως αξίωμα, ότι μόνον η συριακή μετάφραση, του χφ. Add. 17 167 μάς κοινοποιεί με έναν τρόπο ακριβή και ακέραιο το κείμενο των Γνωστικών Κεφαλαίων»^[1]. Και στην υποσημείωση που ακολουθεί μας ξεκαθαρίζει «εξαιρουμένων, φυσικά, των λαθών και των πάντοτε πιθανών χασμάτων ενός κειμένου που παρουσιάζει ένας μόνον μάρτυρας». Με την έρευνά του διαπιστώνει ότι υπάρχουν δύο διαφορετικές μεταφράσεις, διαφορετικές τόσο ως προς τη μετάδοση και διάδοσή τους όσο και ως προς το περιεχόμενο. Υποστηρίζει πως και οι δύο μεταφραστές είχαν μπροστά τους το πρωτότυπο ελληνικό κείμενο, αλλά το απέδωσαν με διαφορετικό τρόπο ανάγνωσης και ερμηνείας^[2]. Ωστόσο μόνο ένα χειρόγραφο, το Add. 17 167 του Βρετανικού Μουσείου περιέχει την μετάφραση S₂, την οποία ο

Guillaumont αποκαλεί «*ακέραιη μετάφραση*». Όλα τα άλλα χειρόγραφα δίνουν το κείμενο της S_1 , γι' αυτό και την ονομάζει «*κοινή μετάφραση*». Πράγματι, η S_1 είναι η πιο διαδεδομένη μετάφραση, η βάση της αρμενικής μετάφρασης του 5' αιώνα, το κείμενο πάνω στο οποίο γίνεται ο σχολιασμός του Babai τον 7' αιώνα, καθώς και εκείνος του Διονυσίου BarSalibi του 10' αιώνα. Οι Σύριοι παραπέμπουν στην S_1 , ενώ για την S_2 επικρατεί απόλυτη σιωπή.

Έτσι ο A. Guillaumont υποστηρίζει μία άποψη εντελώς διαφορετική τόσο με του Μεγάλου Babai, όσο και με του Ιωσήφ Hazzaya. Ο Babai, που αναλαμβάνει να υπομνηματίσει τα *Γνωστικά Κεφάλαια* του Ευαγρίου, ήδη από τον 5' αιώνα μας πληροφορεί ότι «*Εξετάσαμε εν συνεχεία αν αυτά τα "Κεφάλαια γνώσεως" είναι όντως έργο αυτού, και τις αλλαγές που συνέβη να υποστούν στη μετάφρασή τους από τα ελληνικά στα συριακά, κι αντικρούσαμε όσους με μοχθηρία έπλασαν μια έκδοσή τους σύμφωνα με τη διεστραμμένη τους άποψη, επί τη βάσει των άλλων αληθινών εκδόσεων που βρίσκονταν στην κατοχή των υιών της Εκκλησίας και των αληθινών ορθοδόξων και επί τη βάσει των άλλων τους μελετών: σύμφωνα μ' αυτές τις τελευταίες αντικρούσαμε εκείνες τις διεφθαρμένες εκδόσεις*»[\[3\]](#). Η μαρτυρία του Babai πρέπει να συνδυαστεί με την πολύ υστερότερη μαρτυρία τού Ιωσήφ Hazzaya του 11' αιώνα, του οποίου η κριτική είναι απολύτως ίδια με εκείνη τού Babai. Ο Ιωσήφ διαπιστώνει ότι «*Πράγματι, οι αντιγραφείς διαπράττουν πολλές αλλοιώσεις στα θεία βιβλία, κυρίως αυτοί που μεταφράζουν τα βιβλία, μεταφέροντάς τα από τη μία γλώσσα στην άλλη: αυτοί, αν δεν φοβούνται τον Θεό, κατανοούν κατά βούληση και τροποποιούν το κείμενο του βιβλίου συντάσσοντάς το σύμφωνα με τις απόψεις τους*»[\[4\]](#). Και στη συνέχεια δίνει μία πολύτιμη μαρτυρία, που αφορά τη μετάφραση του κειμένου της S_2 : «*Εγώ, όμως βρήκα την έκδοση των Εκατοντάδων του Mar Ευαγρίου, που τροποποιήθηκαν από αυτόν τον άνθρωπο σύμφωνα με τις διεφθαρμένες απόψεις του· όχι μόνον δεν υπήρχε πια η αληθινή σκέψη του, αλλά ακόμη αυτές ήταν γεμάτες από πολλές βλασφημίες, γιατί αυτός άλλαξε πολλές λέξεις στο κείμενο του Mar Ευαγρίου. Επινόησε ακόμη και κεφάλαια γνώσεως και τα έβαλε κάτω από το όνομα του Mar Ευαγρίου*»[\[5\]](#). Οι «βλασφημίες» δεν είναι άλλες από τις ωριγένειες προτάσεις που διατηρούσε αυτή η μετάφραση. Ωστόσο, ο A. Guillaumont έχει μία εντελώς διαφορετική προσέγγιση των πραγμάτων, καθώς υποστηρίζει ότι «*η κρίση που γίνεται για την σχετική αξία αυτών των δύο μεταφράσεων είναι εντελώς αντίστροφη της δικής μας: θεωρεί ως διεφθαρμένη την μετάφραση [S_2] που αντιθέτως για μας είναι η μόνη πιστή στο πρωτότυπο κείμενο*»[\[6\]](#).

Ένα ακόμη θέμα με το οποίο ασχολείται ο A. Guillaumont είναι η χρονολόγηση των μεταφράσεων. Σύμφωνα με τις υπάρχουσες ενδείξεις θεωρεί ότι προηγείται η S_1 , η οποία τοποθετείται στο τελευταίο τέταρτο του Ε΄ αιώνα ή στα πρώτα χρόνια του ΣΤ΄ αιώνα, ενώ η S_2 στο πρώτο τρίτο του ΣΤ΄ αιώνα[7]. Συνεπώς είναι μεταφράσεις που απέχουν χρονικά από τη συγγραφή του πρωτότυπου κειμένου τουλάχιστον εκατόν πενήντα χρόνια, και πραγματοποιούνται σε μία εποχή κατά την οποία οι ωριγένειες έριδες για δεύτερη φορά βρίσκονταν στο απόγειό τους. Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός ότι στη Συρία τόσο οι Μονοφυσίτες όσο και οι Νεστοριανοί, στην πολεμική τους αλληλοκατηγορούνται για ωριγενισμό χρησιμοποιώντας ως αυθεντία τον Ευάγριο.

Βλέπουμε λοιπόν πως σύμφωνα με τον A. Guillaumont η ακέραιη μετάφραση των *Γνωστικών Κεφαλαίων* είναι η S_2 , η οποία εκφράζει τη χριστολογία των Ισοχρίστων μοναχών της Παλαιστίνης του ΣΤ΄ αιώνα, που καταδικάστηκε από την Ε΄ Οικουμενική Σύνοδο αποτελώντας μάλιστα και την πηγή των αναθεματισμών. Ωστόσο, είναι σημαντικό να εξετάσουμε αν οι σημερινοί ερευνητές χρησιμοποιούν στις μελέτες τους την S_1 ή την S_2 . Έτσι διαπιστώνουμε ότι, ακολουθώντας το συριακό παράδειγμα, σε ευρεία χρήση αξιοποιούν την S_1 . Η κριτική έκδοση του ευαγγελιανού κειμένου που φιλοπόνησαν το 2000-2001 ο Ηλίας Μουτσούλας, η Γεωργία Κουνάβη και ο Δημήτρης Καλλιντέρης στη σειρά ΒΕΠΕΣ, όχι απλώς χρησιμοποιεί την S_1 αλλά σε αρκετά σημεία ακολουθεί την έκδοση του Frankenberg [8]. Για την ολοκλήρωση της ερευνητικής αυτής προσπάθειας των Ελλήνων

επιστημόνων συνδυάστηκε ένα πλήθος εκδόσεων όπως των Cramer, Devreessee, Elter, Frankenberg, Géhin, Gressmann Guillaumont, Hausherr, Iunius, Lagarde, Mai, Pitra, Rondeau, VandeVen και Migne. Ακόμη, λαμβάνεται υπόψη και ο Muyltermans, ο οποίος στα *Evagriana* δημοσιεύει αποσπάσματα του ευαγριανού corpus και παρέχει πληροφορίες για τους κώδικες που περιέχουν τη χειρόγραφη παράδοση[9]. Συνεπώς η παρατήρηση ότι η χρήση της S₁ είναι καθιερωμένη, ενώ της S₂ είναι μόνο περιστασιακή, επιβεβαιώνεται από την επιστημονική μεθοδολογία και τακτική, που ακολουθείται από τη σύγχρονη έρευνα.

Η χρήση της S₁ στην ανασύσταση του ευαγριανού έργου είναι προφανής. Παρ' όλα αυτά, όπως παρατηρεί ο A. Casiday, αν και οι συριακές μεταφράσεις έσωσαν το ευαγριανό έργο, χρειάζεται προσοχή στη χρήση των μεταφράσεων αυτών για δύο λόγους. Απ' τη μια γιατί οι αυθεντικές λέξεις του συγγραφέα έχουν χαθεί και απ' την άλλη γιατί ο Ευάγριος ήταν ένας αληθινός επιστήμονας του μυστικισμού, όπως τον αναφέρουν στις εργασίες τους οι μεγάλοι Σύριοι θεολόγοι και λόγιοι του 14^{ου} αιώνα. Και ακριβώς επειδή θεωρούνταν ένας ειδικός στο μυστικισμό, ασύγκριτος για τη χριστιανική Ανατολή, μερικές φορές τα γραπτά των κατώτερων συγγραφέων για να αυξήσουν τη φήμη τους στη συριακή παράδοση αποδίδονταν στον Ευάγριο[10].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

[1]Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σσ. 30-31.

[2]Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 227.

[3]Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 261.

[4]Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 217.

[5]Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 217.

[6]Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 218.

[7]Βλ. A. Guillaumont, *ό.π.*, σ. 231.

[8]Η. Μουτσούλα, Γ. Κουνάβη και Δ. Καλλιντέρη, «Ευάγριος Ποντικός», *ΒΕΠΕΣ*

[Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων], τόμος 78, 79 καὶ 80, Αθήνα 2000 καὶ 2001.

[9]Βλ. J.Muyldermans: *Evagriana* (Extrait de la revue le Museon, t XLIV) augmente de «Nouveaux fragments grecs inedits», A 500 091 (1931), σσ 37-68, 369-383 καιτουιδίου, *A travers la tradition manuscrite d'Evagre le Pontique*, Bibliotheque du Museon 3, 500199 (1932).

[10]Βλ. A. Casiday, *Evagrius Pontikus*, New York, 2006, σ. 23. Πρβ. Ἰ. Μωϋσέσκου, *ό.π.*, σ. 145 καὶ ἐξῆς.

<https://bit.ly/3yjpEDT>